

splintervlerk.

Marlise Joubert. Pretoria: Protea Boekhuis, 2011. 96 pp. ISBN: 978-1-86919-472-7.

DOI:<http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v49i1.22>

Na 'n digterlike swye van byna 15 jaar het Marlise Joubert in 2001 met *Lyfsange* vorendag gekom, 'n bundel wat van haar beste werk op die terrein van die liefdespoësie opgelewer het. Ses jaar later het *passies en passasies* gevolg. Daarmee het sy haar bydrae op hierdie terrein verder versterk, maar ook wat die vertolking van die spesifiek vroulike ervaring betref, byvoorbeeld aangaande verganklikheid en verval, iets wesensliks toegevoeg tot die Afrikaanse digkunsskat.

Dis juis laasgenoemde tematiek wat oorheers in die onlangs verskene *splintervlerk*, haar sewende digbundel. Aanleiding is 'n ernstige laerugwerweloperasie wat Joubert moes ondergaan, waardeur "die gewig / van 'n ganse lewensloop" in oorweging kom.

(Deelse) siektegeskiedenisbundels soos dié deur Ernst van Heerden (*Tyd van verhuising*, 1975), T. T. Cloete (*Allotroop*, 1985), E. W. S. Hammond (*Doodsteek van 'n diabeet*, 1995), Anlen Marais (*Muur van berge*, 1999), Antjie Krog (*Verweerskrif*, 2006) en Fanie Olivier (*Apostroof*, 2010) kom by die lees daarvan by 'n mens op. Veral klink egter herkenbare toespelings op D. J. Opperman se *Komas uit 'n bamboesstok* (1979) plek-plek deur: 'n Voorbeeld van laasgenoemde—wat meestal die vorm aanneem van water-, baarmoeder- en vegetatiewe beelde ter suggestie van 'n bestaansvormterugval—hoor 'n mens in die gedig "lumbale mikrodisektomie" (waaruit ook die aanhaling in die vorige paragraaf kom):

trap o trap
versigtig
stoor die asem vir later
steur geen vis
hulle broei op druppeltjie-eiers
en migreer vogtig deur elke seisoen[.]

Die lewensdreiging wat met die siektetoestand gepaardgaan, maar waaraan gelukkig uiteindelik ontsnap kon word, word al in die uitbeelding in die bandskildery (deur Joubert self) vergestalt: gedrogtelike handvoorstellings reik na die vroulike naakfiguur, maar daarmee saam 'n wit voëlagtige verskynsel wat as simbolies van begenadiging geïnterpreteer kan word.

Ook by elke afdelingtitel in die bundel staan sketse deur Joubert afgedruk, naamlik as visuele tematiese sinjale. Die raam waarbinne die gedigte in drie afdelings gerangskik word, is breedweg die geskiedenis van die subjek se hospitalisasie (afdelingtitel "I. winterklou"—vergesel van 'n skets van 'n staalraambed en menslike gebeentedele), gevolg deur 'n periode van stadige aansterking tuis ("II. rugkaatsing"—met 'n skets van 'n naakte vrouefiguur by 'n vensterraam) en wat uitmond in dankbare, gelouterde hervatting van artistieke en familiale aktiwiteit ("III. dryfgoed"—met wéér 'n gesketste vroulike naakfiguur, maar dié keer by 'n waskom en lampetbeker op 'n tafel).

Uit die genoemde afdelingtitels en -sketse behoort al te blyk dat heelparty tematiese bove- en newetone meespeel by die weergawe van die geskiedenis van fisiese siekte en herstel. Trouens, naas die siekte-en-herstel-gegewe word 'n verskeidenheid motiewe vanaf die eerste tot die laaste afdeling ontgin: die verlange na en intieme verkeer met die huweliksmaat en ander gesins- en familieledede; die versugting na en hervatting van artistieke uiting (dig- en skilderwerk); hewige sintuiglike belewings, byvoorbeeld van die natuur; herinnerings aan vroeëre lewenservarings, waaronder onderneemde reise; die verhouding met die vaderland, sy prag én verskrikkinge—en waarmee die subjek se angsdrome oor ontheemdheid, asook die landverlaterstatus van haar kinders en kleinkinders verband hou. Bowenal egter die sterflikheidsproblematiek, die sentrale motief. Die titelwoord

“splintervlerk” stip al iets van laasgenoemde aan: dit gaan om die intense belewenis van kwesbaarheid en eindigheid—maar óók om die moontlikhede van beswering of oorstyging daarvan.

Die ironiese hoop vervat in die bundelmotto (’n frase deur R. S. Thomas) word enduit volgehou: “Winter rots you; who is there to blame? / The new grass shall purge you in its flame.”

’n Ontwikkeling na loutering toe word gesuggereer, na ’n groeiende besef van die kosbaarheid van liefdevolle huweliks- en gesinsverhoudings, na ’n intenser waardering vir die gewoon-aardse. Vandaar dat blyke van ’n religieuse vertroosdheid kan spreek uit pasasies soos die volgende na die einde van die bundel toe:

ek sou die gedagtes oor ons droewige
verganklikheid wil uitwis ek sou wil
wys word en vry soos die drywende
eende met asems wat sáám kan swem
oor die donker koue van water

[...]

my beminde het ’n swart hemp aan
só moet ek dit onthou –
agter hom die bleek rug
van ’n wynkelder en die kleur
van herfs wat sandsuiker
die ylerwordende hare deur
op ’n ander kontinent verblind
die blare die horison

Heil die Koning
en die vyand kan kom –

ons wag hom in[.]

(“Eikendal-blues III”)

Vergelyk ook die volgende ‘ontspanne’ kwatryn, weinig gesteld op geykte vorm, en met ryme wat slegs terloops raak te hoor is, maar

waaruit allesbehalwe ’n argelose beleving van die moment (en sy ingebedheid in groter bestekke) spreek:

oudergewoonte

vanaand het ek lief omdat daar wyn is om te drink
vanaand kan ek liefhê omdat ons steeds alles
vir mekaar kan skink en langsaam wis hoe sagter
die reën en son in verouderde glase is[.]

Talle gedigte in die bundel gryp ’n mens aan vanweë die egtheid en gevoeligheid van beleving wat daarin vertolk staan—al lewer dit geen nooitgesiene blik op die bepaalde problematiek nie. Uys Krige het al oortuigend uitgewys dat ‘oorspronklikheid’ eerder met individuele eienheid as met nuutheid te doen het. Daarom dat ’n vers soos die volgende weer en weer onthutsend tref:

geboorteplek

vir CS

met my sestigste verjaarsdag
sê my ma die sendinghospitaal
op Levubu het nooit bestaan nie

van sendings was daar nooit ’n kerk vol nie

op hierdie dag vertel my ma
dat Levubu net ’n ruisende piesangbos was
die kremetarte sambrele
met takke wat soos wensbeentjies vurk
die jakarandabome pers skulpe
in die leivoor voor die huis

sy vertel my
dat ek toe nooit gebore is nie

dus verjaar ek lankal nie meer nie

op sestig is ek moontlik
’n vergissing[.]

Dat Joubert ook kunsskilder is, blyk duidelik uit ’n gedig soos dié. Lank onthoubare beelde en beskrywings is oral in die bundel uit te

wys. Vergelyk die begin van die gedig “sin”:

wag vir die eerste
puntige sin

om ‘n gedig soos ‘n boontjie
uit die skil te lig[.]

Taal is egter nie verf nie. Woorde dra konvensionele begripsinhoud met hul mee. En hier en daar skuif Joubert myns insiens woord- of beeldvelde ooreen wat nie goed wil voeg nie; wat, selfs al sou ‘n mens deur ‘n surrealistiese of simbolistiese bril daarna kyk, betekenisimplikasiegewys ietwat troebel aandoen. Vergelyk die derde strofe van die volgende—andersins treffend evokatiewe—gedig:

ingreep

ver verby die gloed
van warm huise
waar tafels gedek word
vir die aansit in liefde

wil ek glo
dat jy vir my sal wag
totdat my sinne
weer seningglad loop

verder as die dryfsand
van einders
waar ingreep op die liggaam
agter struik verdwyn

in steriele kamers
wat gordyne laat sak
wil ek glo móét ek glo
dat jy iewers op my wag[.]

Die emosiedrag wat deur die eerstehandse sterflikheidsbesef meegebring word, spreek hier waarskynlik ‘n wanklank tussenin. Let ook op die geforseerdheid van die doodsbelding in ‘n geval soos die volgende:

in hierdie intensiewe folterkamer
sien ek hom genadeloos deur mure grinnik
van nou af word hy intieme kennis
‘n gousiektebos met die waansin
in sy oë as hy inskeur en my
al rouer skuur[.]

(“die aarde weet dit”)

Momente van nogals ongebreidelde sentimentaliteit ontbreek ook nie—onder enkele meer aan die slot van “tuis”:

kom, glo my asseblief –

glo net ek het jou lief
hoe-langer-hoe-liewer
bittersoet by jou
ingerank[.]

Nogtans behoort *splinterverlêr* ‘n goeie ontvangs by baie Afrikaanse poësielesers te kry. En verdiend so. [*P*]assies en *passasies* van vier jaar gelede bly my gunstelingbundel deur Joubert. Die hartstogtelikheid én sensitiwiteit waarmee sy ‘n lewenskrisisfase te midde van ‘n verontrustende Suid-Afrikaanse aktualiteit in hierdie jongste werk van haar verwoord, sal my egter eweneens bybly.

B. J. Odendaal
Noordwes-Universiteit
Potchefstroom